De minister van Klimaat en Groene Groei
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Datum	xx april 2025
Onderwerp	Zienswijze ontwerp PAWOZ
Dossiernummer	[redacted]
Documentnummer	[redacted]
Behandeld door	[redacted]
Telefoonnummer	[redacted]
E-mail	[redacted]
Antwoord op	Ontwerp PAWOZ
Bijlage	Advies regio routekeuze PAWOZ d.d. 9 december 2024

Geachte minister,

Als regionale overheden hebben wij kennisgenomen van het ontwerp Programma Aansluiting Wind Op Zee (PAWOZ). Hierbij ontvangt u onze zienswijze hierop.

Voorstander van windenergie
Wij zijn voorstander van de energietransitie en onderschrijven het belang van aanlanding van windenergie en waterstof in Noord-Nederland. De geplande windmolenparken op de Noordzee, Doordewind en Ten noorden van de Waddeneilanden, zien wij dan ook als een kans voor de energietransitie van het hele noorden en Nederland. Wij hechten eraan om te onderstrepen dat wij als regionale overheden de doelen van het Nationale Klimaatakkoord waar mogelijk willen ondersteunen. Ook begrijpen wij dat Nederland om geopolitieke redenen minder afhankelijk moet worden van energie vanuit het buitenland. We moeten echter wel zorgvuldig omgaan met de aanleg van windmolenparken en de aanlanding van de energie vanuit deze windmolenparken.

Impact voorgenomen keuze
U bent voornemens deze zomer een besluit te nemen over het ontwerp PAWOZ. Vanwege tijdigheid bent u voornemens te kiezen voor:
- De Schiermonnikoog Wantijroute (VII) voor aansluiting van Doordewind;
- De Ameland Wantijroute (VIII) of de Zoutkamperlaagroute (IX) voor aansluiting van Ten Noorden van de Waddeneilanden.

Tijdige aanlanding vinden wij ook belangrijk, maar uw voornemen heeft grote impact op UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, Schiermonnikoog, ecologie, landbouw, primaire waterkeringen en de brede kustbeschermingszone, landschap en cultuurhistorie. Er bestaat een risico op onherstelbare verzilting van het bodem- en watersysteem. Daarnaast geldt dat er al sprake is van vele cumulatieve activiteiten in het gebied, denk daarbij aan de gaswinning, de nieuwe extra hoogspanningstracés, maar ook de ontwikkelingen van Defensie in het gebied.

CONCEPT

Maak een toekomstbestendige keuze
Als brede regio hebben wij in onze brief van 9 december 2024 (met documentnummer 2024-130343) reeds bij u aangegeven dat wij een sterke voorkeur hebben voor de twee oostelijke routes, te weten de Eemshaven-tunnelvariant (X) of de Oude Westereemsroute (II) - of indien noodzakelijk beide routes. Dit zijn de meest toekomstbestendige routes die goed aansluiten bij de economische ambities die in de regio leven. Bovendien zijn deze routes nodig voor toekomstige aanlandingen. Want het is te verwachten dat er in de toekomst nieuwe verbindingen moeten worden aangelegd, omdat windparken op de Noordzee een belangrijke rol spelen in de nationale energietransitie opgave. Met name de tunnelvariant kan in de toekomst worden gebruikt voor aansluiting op deze windmolenparken.
De brief van 9 december 2024 hebben wij bijgevoegd en maakt onderdeel uit van deze zienswijze, omdat de voor ons belangrijke aspecten hierin uitvoerig staan beschreven.

Kies voor de tunnel en wees als rijk initiatiefnemer
Vanuit een integrale afweging vinden wij het als regio dan ook beter om nu te kiezen voor de toekomstbestendige tunnel en niet eerst te kiezen voor de Schiermonnikoog Wantijroute en de Ameland Wantijroute of de Zoutkamperlaagroute.
Wat wij bijzonder vinden is dat u - in reactie op onze brief van 9 december 2024 - in uw brief van 4 februari 2025 (met kenmerk KGG / 96801470) aangeeft dat er nog geen initiatiefnemer is voor de tunnel. Wij vinden dat u vanuit de rijksoverheid hier initiatiefnemer voor moet zijn.

Tempo maken met de tunnel
Wij verzoeken u in het vervolgproces (nog) steviger in te zetten op de tunnelvariant. Niet alleen als toekomstige route voor aanlandingen binnen VAWOZ, maar ook voor aansluiting van Doordewind en Ten Noorden van de Waddeneilanden.
Aanlanding is voor ons als regio essentieel en wij zien gelet op het aspect tijdigheid grote risico's t.a.v. vergunbaarheid bij de drie routes waar u in het ontwerpprogramma op inzet. Ook zijn er onzekerheden t.a.v. waterstofproductie op zee en de tenders van de windparken. Mocht u toch in lijn met uw voornemen besluiten, dan vinden wij het belangrijk dat u de tunnelvariant op een gelijkwaardige manier en met eenzelfde tempo verder gaat uitwerken. Wij pleiten er in dat geval voor de tunnelvariant volwaardig in de projectMER als variant op te nemen. Er zijn geen belemmeringen om dat te doen en vanuit risicobeheersing is dat zelfs verstandig. Mochten andere routes tijdens de volgende fase toch aanzienlijk vertragen of onmogelijk blijken, dan is er tijdswinst behaald voor de tunnelvariant.
Afspraken over de tunnelvariant willen wij graag bestendigen, bijvoorbeeld in de vorm van een bestuursovereenkomst met afspraken over wederzijdse inspanningen m.b.t. governance, organisatie en bemensing, juridisch eigenaarschap, betrekken van marktpartijen, procedures, planning en vervolgstappen, etc.

Hergebruik leidingen en Oude Westereemsroute
Rond de zomer al een besluit nemen over aansluiting van Ten Noorden van de Waddeneilanden vinden wij niet opportuun, omdat het onderzoek naar hergebruik van bestaande leidingen voor waterstof dan nog niet is afgerond. Wij vinden het essentieel nader te worden geïnformeerd over de procedure en het vervolgproces voor de routes die in beeld zijn voor waterstofleidingen (zowel qua aanlanding als het verdere vervolg over land).

Het is voor ons onduidelijk in hoeverre het resultaat van het onderzoek naar hergebruik van leidingen op zee ook effecten heeft op het gebruik van bestaande (aardgas)leidingen op land en de eventuele keuze voor nieuwe leidingen en een bijbehorend nieuw leidingtracé. Naar verwachting is het onderzoek naar hergebruik dit najaar beschikbaar. Als hergebruik van bestaande leidingen mogelijk blijkt, dan juichen wij dit toe gelet op de geringere impact die dat heeft.
Daarnaast vinden wij het verstandig om ook de Oude Westereemsroute in beeld te houden als tracé voor kabels. Met onze buurregio Niedersaksen willen wij verkennen waar eventuele gezamenlijke belangen zitten voor de energietransitie. Op dit moment kunnen wij nog niet inschatten of dit mogelijkheden oplevert. Gelet op de Intentieverklaring van Esbjerg – over de Noordzee als Europa's groene energiecentrale – ligt er namelijk een gezamenlijke opgave.

Blijf stevig inzetten op waterstofproductie op zee
Ook geeft u in het ontwerpprogramma aan dat de opwek van waterstof op zee zich in een fase van opstart en ontwikkeling bevindt. Wij vinden het belangrijk dat u stevig blijft inzetten op het waterstof demonstratieproject Ten Noorden van de Waddeneilanden. Aansluiting in de Eemshaven en Noord-Nederland sluit aan bij de economische ambities in de regio op het gebied van waterstof (met als onderdeel een waterstofnetwerk om ook de grote industrieclusters in Nederland met elkaar te verbinden) en de afspraken die er met de provincie Groningen liggen vanuit Nij Begun. Opwek van wind en waterstof op zee is cruciaal voor de transitie van de industrie en de ontwikkeling van een waterstofeconomie en is daarnaast een belangrijke vestigingsfactor voor nieuwe bedrijven. Wij vinden het belangrijk dat de aanleg van grote windmolenparken ten goede komt aan een duurzame energietransitie voor de regio.

Tot slot
Tot op heden is door uw ministerie stevig ingezet op het gesprek met de regio en een zorgvuldig proces. Wij hopen dat dit in de komende maanden op eenzelfde manier wordt voortgezet. Graag benutten wij het bestuurlijk overleg PAWOZ en het bestuurlijk overleg Wadden om in de komende periode nadere afspraken met u te maken richting het door u te nemen besluit; zowel over het vervolg van PAWOZ, inclusief de tunnelvariant, als de verdere toekomst (VAWOZ).

Hoogachtend,

[Gezamenlijke ondertekening regionale partijen]

CONCEPT